

Dr. A. Dolar:

Dr. Karl Arnošt Muka.

(K njegovi šestdesetletnici.)

Ni dvoma, da lužiški Srbi, zadnji ostanek tako mogočnih polabskih Slovanov, vidno propadajo. Pred tisoč leti so segali tje do Rena in na konec Holsteina, potem pa se je ponemčil kraj za krajem, dežela za deželo. Še pred 50 leti je bilo toliko in toliko okrajev lužiskih, bili so tam slovanski duhovniki, sedaj jih ni več treba. Nekdaj mogočni gospodar je postal prevžitkar, ki pri Nemcu vdano čaka svoje smrti. Za nadaljnih 50 let je Srbstva konec. Nastati in prenehati, tako je sojeno vsemu pozemskemu. Skrbimo torej da dosežemo vsaj srečno večnost!

Podobno toži in tarna duhovnik-urednik nekega dolnjelužiškega časopisa v prvi letošnji številki. In res, razmere, v katerih živijo Lužičani, so naravnost obupne. Broječ komaj kakih 160.000 duš, razkosani med Saksonsko in Prusko, razdeljeni po veri v protestante in katolike, ločeni po jeziku in abecedi v Gornje in Dolnje, obdani, kakor pogrezujoč se otok na vseh straneh od nemškega morja, narod, ki vzlic prekipenjajoči lojalnosti nima nobenih narodnih pravic, niti na papirju, ki ga hodijo sosedje radovedno gledat kot etnografično zanimivost, večinoma pa že komaj čakajo, da izgine tudi ta „madež“ z nemškega zemljevida — kako naj gleda tak narod v bodočnost?

In vendar! Vzlic tem težavnim razmeram postajajo taki obupni glasovi vedno redkejši, nasprotno pa veje posebno po Gornji Lužici zadnje čase sveža sapa, ki utegne pregnati mračne misli in navdati srca z novim pogumom. Germanizaciji se ustavlja vedno trdnejši jez in „Lužica“, edini njih leposlovni mesečnik, krepko zavrača oni *Memento mori*, češ, ne „Lezimo v grob!“ temveč „Vstanimo k novemu življenju!“ bodi geslo lužiskih Srbov; odkrito išče in nahaja vzroke propada tudi drugod, ne le v ponemčevanju šole in cerkve, priporoča posebno ustanavljanje izrazito narodnih društev. Skoro čuditi pa se moramo njenemu pogumu, ko obsoja „vsepruski hurra-patriotizem“, ki duši vsako narodno zavest.

Problem malega naroda! Tudi mi Slovenci si ga stavljamo in mnogo jih je prišlo do podobnih zaključkov kakor lužiški urednik Šwjela. Na drugi strani pa nas uči izkušnja, da je ni sile na svetu, ki bi raznarodila še tako majhen narod, če ima globoko vkoreninjeno voljo do samostojnega narodnega življenja, če ima razumne voditelje in če ima vsaj moralno oporo večjega naroda. Zdi se, da

so ti pogoji pri Lužičanih dani. Vedno bolj se umika malodušnost rastoči narodni zavesti, ne čutijo se več osamljene, iz zanimanja in podpore slovanskih bratov zajemajo novih močj. To je seve v prvi vrsti delo narodnih buditeljev in voditeljev, ki jih je blaga usoda tekom poslednjih 70 let naklonila revnemu narodu. Imena Zejler, Smolef, Hornik izgovarja vsak Srb z največjo hvaležnostjo. Toda umrli so, njih mesto pa zavzema sedaj dr. Arnošt Muka, ki ga narod s ponosom šteje med svoje najboljše sinove. Letos 10. sušca je slavil svojo šestdesetletnico in zato si je „Lužica“ naredila slavnostno obleko. Pozdravna pesem obsega 15 alkejskih kitic in se ponaša z dvojnimi akrostihom. Nato sledita dva članka, v katerih je popisano življenje in delovanje slavljencevo. Njemu v čast je izdal v Sarajevu tudi Josip Milaković obširno hrv. brošuro. Razen tega so se umevno vsi večji slovanski listi spominjali tega dogodka.

Dr. Muka se je rodil kot sin imovitih protestantskih staršev dne 10. sušca l. 1854. v Velikem Wosyku, vasici blizu Budišina, stoječi na griču, odkoder je lep razgled na vse strani tužne Lužice. Budišin je mesto kakor naš Maribor, ima slovansko okolico, a nemško zastopstvo. Lužičani, posebno Gornji, imajo tu svoje duševno središče. Tu je njih tiskarna, sedež Matice, tu stoji tudi krasni Narodni dom, ki so ga otvorili l. 1904. Iz domače ljudske šole je prišel mladi Muka takoj v budišinsko gimnazijo, kjer je kmalu premagal začetne težkoče, tako da so ga učitelji drugim stavili za vzgled. Po svoji resnobi in pridnosti je nadkrilil svoje součence, pristopil kot zaveden Srb tamošnjemu dijaškemu društvu Societas slavica Budisinensis ter postal kmalu duševni vodja in predsednik. Prebivši maturo se je posvetil na lipskem vseučilišču klasični filologiji, posebno pa pod vodstvom znanega profesorja Leskiena slavistiki.

Tudi tam se je odlično udeleževal izobraževalnega dela v društvu Sorabicum. Vsak petek, tako pripoveduje bivši njegov sošolec, so se shajali lužiški dijaki in eden je čital kratek spis, ki ga je sam sestavil. Največkrat je bil to Muka sam; on je druge vzpodbujal, vcepljal jim narodno zavest, bil je duša društvu. Takrat so pod njegovim vodstvom izdajali dijaki svoj list. Ker ni bilo denarja za tisk, je eden kaligrafično list s kemičnim črnilom napisal in potem razmnožil. Tako je izhajala „Lipa Serbska“ in povrh še ilustrovana! Muka je dokazal, da krepka volja ne pozna nobenih ovir.

Komaj pa so se začeli vseučiliški prostori prazniti, je Muka med prvimi prijel za „grčav les“ in se podal na svoj dom v ljubi Wosyk k materi, bratu in sestrām, potem pa jo mahnil na razne kraje

svoje domovine. Povsod je imel svoje znance, ki so ga radi sprejeli; na teh potovanjih se je seznanjal z vsemi rodoljubi, obenem pa je tudi že takrat nabiral gradivo za svoje znanstveno delovanje kot jezikoslovec in folklorist. Tako je hodil od vasi do vasi, poslušal govorico in pravljice, obenem pa zapisoval. Včasih je šel v vaško gostilno, poslal po godca, ta mu je pel narodne pesmi, Muka pa je zapisoval besede in note. Gradivo je objavljial potem v Lipi in v Matičnem Časopisu.

L. 1878. je napravil doktorat. Na svoji latinski disertaciji se je podpisal Sorabus (Srb). Po profesorskem izpitu je služboval na gimnazijah v Žitavi, v Budišinu, v Kamenci in od 1887 naprej deluje kot profesor v Freibergu na Saksonskem. Vlada ga je odlikovala z naslovom studijskega svetnika in pred kratkim konrektorja.

Koliko vrednot je združenih v imenu Muka za Lužičane! Kakor da pride mlad gospodar v zapuščeno hišo, tako se je pojavil Muka in videl, da manjka njegovemu narodu vsega, vsega. In lotil se je dela z večjo roko na vseh poljih, tu oral ledino, tam zbiral in urejal, kar so nanosili predniki, povsod pa temeljito, kakor je last znanstveniku, in z nekako naglico, kakor da se že mudi.

Čez ozke meje svoje domovine je Muka znan učenjaškemu svetu kot pisatelj. Da ne omenjam njegovih latinskih razprav, je objavljial svoje spise v lužiškem, nemškem, češkem, poljskem in ruskem jeziku. Izšli so ali kot posebne knjige, ki jih je deloma sam založil z izdatnimi žrtvami, ali kot članki v raznih znanstvenih časopisih. Ne bom jih podrobno našteval, omenjena hrvatska brošura jih ima vse navedene. Proučaval je vse, kar se tiče njegovega naroda. Iz starih listin je nabiral doneske za njegovo zgodovino, skrbno zbiral vse slovanske sledove, kakor se kažejo v imenih oseb, krajev, rek, gora itd., da bi dognal nekdanje meje Lužičanov, zasledoval je nadalje, kedaj, kako in zakaj se je to ozemlje krčilo, da je doseglo sedanje meje. Tu pa je mogel zajemati iz živih virov in na podlagi svojih obširnih potovanj križem sedanje in ponemčene domovine, povsod primerjajoč in popravljajoč uradne in drugih raziskovalcev podatke, je vzorno popisal svoj narod v jezikovnem, zemljepisnem, narodopisnem in literarnem oziru. Izdal je [narodne pesmi in narodno blago, kar ga je ali sam nabral, ali so ga drugi zapustili v rokopisu. Dasi sam Gornjelužičan, je vendar razširil svoj delokrog tudi na Dolnjo Lužico in baš njegovo največje delo obravnava: „Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre der niedersorbischen Sprache mit besonderer Berücksichtigung der Grenz-dialekte und des Obersorbischen“. Knjiga je izšla l. 1891. in obsega

v velikem formatu XVIII + 615 str. Posvetil je to delo, ki mu je pridobilo priznanje vseh slavistov, našemu Miklošiču. Od l. 1898. sem dela na velikem slovarju dolnjelužiškem, ki ga izda v nemškem in ruskem jeziku petrograjska carska akademija. Dosedaj je tiskanih čez 50 pol.

Zanimiv je nadalje njegov članek o Slovanih v Lüneburškem, ki je izšel l. 1903. v Slovanskem prehledu. Na poziv Krakovske akademije je prepotoval vse one kraje in iskal sledove nekdanjih polabskih Slovanov, katerih ostanki še sedaj tam živijo, tako so trdili negotovi viri. Muka je dognal, da je jezik že okoli l. 1750. zaniknil, pač pa se je ohranila slovanska narodnost v tipu, značaju, šegah, načinu bivališč, v imenih krajev, rek, gor itd. Kako so Slovane zatirali, se vidi na pr. iz tega, da je bil zakon s Slovani postavno prepovedan, in da so bili taki otroci izključeni od državnih služb.

V mladih letih se je poskusil tudi kot pesnik, a kmalu stopil za vedno s Parnasa. Pač pa je izdal pesni drugih pesnikov, Zejlerja najboljšega ljudskega, in Jakuba Barta Čišinskega, najboljšega umetnega pesnika. Za glediške odre izdaja tudi razne pripravne igre.

Še dvojje imamo omeniti iz njegovega pisateljevanja. To je ustanovitev edinega beletrističnega mesečnika *Łužica*, ki jo je dolgo časa večinoma sam urejeval in tudi gmotno zalagal. List je zanimiv tudi za druge Slovane, posebno vsled listka, kjer zapisuje vsako gibanje na kulturnem in političnem polju in prinaša celo slovanske novice; zato je med naročniki tudi mnogo Čehov, Rusov, Poljakov. Še važnejše pa je Mukovo delo kot izdajatelja *Matičnega Časopisa*, edinega znanstvenega lista, ki izhaja dvakrat na leto. S tem je Muka obenem središče *Matičnega* delovanja, on je predsednik ali odbornik njenih odsekov, on njen najzvestejši duševni podpornik, pa tudi gmotni, kajti neštete darove je prejela Matica iz njegovih rok, tako da ji ni le mentor, ampak tudi mecen. On ji je tudi z neumornim vzpodbujanjem in nabiranjem pripomogel do krasnega doma, trinadstropne palače, ki je stala pol milijona kron.

Le površno smo tukaj v velikih obrisih podali Mukovo sliko. Njegove zasluge je priznal slovanski svet. Dobil je visoka odlikovanja iz Petrograda, Krakova, Zagreba, Prage, Belgrada, Cetinja. Kar nam dela Muko tako velikega in simpatičnega, je njegova trdna vera v končni uspeh sistematičnega dela, njegova osrčujoča nada v boljšo bodočnost, oboje porojeno iz požrtvovalne ljubezni do svojega ubogega, a zato tem milejšega naroda.

In res, dokler bo do Lužičani imeli moče, kakor je Muka, lahko zaupno vzkliknejo: „Hišće Serbstwo njezhubjene!“

